

Zaupanje otroka drugi osebi – aktualni problemi

DR. MATEJA KONČINA PETERNEL,
višja sodnica, Višje sodišče v Ljubljani

1. Uvod

Starševstvo ima ustavnopravni status človekove pravice.¹ Ustava Republike Slovenije (URS)² v 54. členu določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Pravni izrazi starševstva so roditeljska pravica, ki je opredeljena v 4. členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR),³ pravica staršev do stikov z otrokom, ki je opredeljena v prvem odstavku 106. člena ZZZDR, in dolžnost staršev da preživljajo otroka, urejena v 123. in naslednjih členih ZZZDR.⁴ Pravica in dolžnost staršev do stikov z otrokom in do preživljanja otroka namreč nista vezani na roditeljsko pravico, saj obstajata tudi, če se staršem roditeljska pravica odvzame ali preneha.⁵ Vsebina roditeljske pravice so dolžnosti in pravice, ki izvirajo iz skrbi za osebo otroka in iz skrbi za njegovo premoženje, ter s tema elementoma povezana dolžnost zastopanja otroka.⁶

¹ K. Zupančič, 1995, str. 3.

² Uradni list RS, št. 33/1991-I do 68/2006.

³ Uradni list RS, št. 69/2004.

⁴ K. Zupančič, 2008, str. 63, in K. Zupančič, 1999, str. 134.

⁵ K. Zupančič, 2008, str. 65, op. 85.

⁶ K. Zupančič, 1999, str. 182.

2. Oddaja otroka v rejništvo ali zavod s soglasjem staršev

Starši lahko v okviru izvrševanja roditeljske pravice sami otroka zaupajo v varstvo in vzgojo drugi osebi. Tako lahko starši v skladu z določbo 155. člena ZZZDR otroka sami oddajo v rejništvo. Rejništvo je oblika nadomestnega varstva, ki obsega le vsakodnevno nego in varstvo otroka, ne pa tudi zastopanja otroka niti skrbi za otrokovo premoženje. Starši pa morajo, če želijo, da bo oseba, kateri so otroka zaupali, pridobila status rejnika s pravico do mesečne rejnine po določbah Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD),⁷ o tem obvestiti pristojni center za socialno delo (CSD), ki bo moral izdati odločbo o oddaji otroka v rejništvo, v kateri bo določil tudi rejnika, pred tem pa bo po 160. členu ZZZDR moralo pristojno ministrstvo tudi izdati dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti osebi, ki so jo starši izbrali, če bodo izpolnjeni pogoji po drugem odstavku 14. člena ZIRD. Otrokovemu sorodniku (stara mati, stari oče, teta, stric, brat, sestra) ni treba kandidirati za izvajanje rejniške dejavnosti po določbah ZIRD, ampak ministrstvo izda dovoljenje na podlagi pisne in obrazložene ugotovitve CSD, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist. Po izdaji odločbe o rejništvu pristojni CSD z rejnikom sklene še rejniško pogodbo.

Prvotno je ZIRD v 55. členu določal, da rejnik, če je otrokov sorodnik, nima pravice do rejnine, vendar je Ustavno sodišče Republike Slovenije v zadevi št. U-I-289/04 odločilo, da dejstvo, da otrokovemu sorodniku ni treba kandidirati v postopku za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, samo po sebi ne more biti razlog, ki bi utemeljeval razlikovanje glede plačila za opravljeno delo rejnika. V obrazložitvi je navedlo, da se otrokov sorodnik za izvajanje rejniške dejavnosti ne odloči samostojno, temveč ga k temu pozove center za socialno delo, ki oceni, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist. Zato kandidiranje za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejništva v tem primeru sploh ni aktualno. Opozorilo je, da iz navedenega izhaja, da to tudi ne more biti razumen, iz narave stvari izhajajoč razlog za različno ureditev glede plačila za opravljeno delo. Ustavno sodišče RS je zato določbo 55. člena ZIRD razveljavilo.

Če starši otroka zaupajo v varstvo in vzgojo drugi osebi, ne da bi o tem obvestili CSD, lahko CSD – če ugotovi, da je otrok pri tej osebi ogrožen oziroma da pri tej osebi ne bo dosežen namen rejništva – ukrene vse potrebno za otrokovo korist (177. člen ZZZDR). V osnutku Družinskega zakonika (v nadaljevanju DZak) je predvidena smiselna uporaba določb o ukrepih za varstvo koristi otrok tudi v primerih, ko se otrok nahaja pri drugi osebi.⁸

⁷ Uradni list RS, št. 110/2002.

⁸ K. Zupančič in drugi, 2005, str. 251, 252.

Starši lahko po 121. členu ZZZDR tudi soglašajo z namestitvijo otroka v zavod zaradi otrokove osebnostne ali vedenjske motenosti, ki bistveno ogroža njegov zdrav osebostni razvoj. Vendar mora kljub soglasju staršev CSD o oddaji otroka v zavod izdati odločbo, kajti gre za ukrep, ki pomeni tudi hud poseg v pravice otroka in ne more biti izveden le na podlagi odločitve staršev.⁹

3. Zaupanje otroka v varstvo in vzgojo drugi osebi proti volji staršev

Center za socialno delo ali sodišče lahko otroka zaupata drugi osebi tudi proti volji staršev. V tretjem odstavku 105. člena ZZZDR je določeno, da lahko sodišče ob odločanju o varstvu in vzgoji otrok po razpadu družine po uradni dolžnosti tudi odloči, da se vsi ali nekateri otroci zaupajo v varstvo in vzgojo drugi osebi. Po 120. členu ZZZDR sme CSD otroka odvzeti staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist.¹⁰ V primeru, ko sodišče otroka zaupa v varstvo in vzgojo drugi osebi proti volji staršev, mora upoštevati pogoje, določene v 120. členu ZZZDR, pri namestitvi otroka v zavod pa tudi omejitve po 121. členu ZZZDR.¹¹

Praviloma bi morala biti pravna ureditev ukrepov za varstvo koristi otrok zasnovana tako, da bi bilo iz izrečenega ukrepa popolnoma jasno razvidno, katere pravice in dolžnosti so staršem odvzete. Nato pa bi glede na obseg omejitev pravic staršev pristojni organ otroku zagotovil nadomestno varstvo in vzgojo.¹² Sedanja pravna ureditev je v tem pogledu pomanjkljiva, saj je šele po izbiri oblike nadomestnega varstva in vzgoje (rejništvo, skrbništvo) mogoče sklepati, katere pravice in dolžnosti so bile staršem odvzete.

3.1. Katere pravice in dolžnosti v okviru roditeljske pravice starši obdržijo, čeprav jim je otrok odvzet

Obseg pravic in dolžnosti, ki bi jih starši ohranili kljub odvzemu otroka, bi moral biti odvisen od okoliščin posamičnega primera in CSD ter sodišče bi morala ob odvzemu otroka staršem odločiti tudi o tem. Vprašanje je, ali jima veljavna pravna ureditev to omogoča?

⁹ Več o pomanjkljivostih sedanje pravne ureditve tega ukrepa v M. Končina Peternel, 1998, str. 164 in nasl.

¹⁰ O najpogostejših razlogih za odvzem otroka glej K. Zupančič, 1986, str. 187.

¹¹ Podrobneje M. Končina Peternel, 2005, str. 40.

¹² Takšna je predvidena ureditev v osnutku predloga DZak, ki v 170. členu ob ukrepu odvzema otroka staršem predvideva tudi možnost omejitve posameznih pravic in dolžnosti staršev, ki izvirajo iz starševske skrbi, in omejitve pravice do stikov z otrokom.

Kot je bilo povedano uvodoma, gre za štiri sklope pravic in dolžnosti, ki izvirajo iz starševstva. Prvi sklop sestavljajo pravice in dolžnosti, povezane z neposredno skrbjo za otroka, ki ne vključuje zastopanja otroka. V drugi sklop spada zastopanje otroka v nepremoženjskih zadevah – izbira otrokovega osebnega zdravnika, urejanje državljanstva, pridobitev osebnih dokumentov, soglasje za večje medicinske posege, vpis v šolo. V tretji sklop spada upravljanje otrokovega premoženja in zastopanje otroka v premoženjskih zadevah. V četrtem pa sta pravica in dolžnost vzdrževati stike z otrokom.

Kadar CSD in sodišče otroka odvzmeta staršem in ga CSD nato odda v rejništvo, glede na vsebino rejništva to pomeni, da sta staršem odvzela le neposredno skrb za osebo otroka, starši pa obdržijo vse druge pravice in dolžnosti, ki izvirajo iz roditeljske pravice – tudi pravico soodločanja o pomembnejših vprašanih rejenčeve oskrbe in vzgoje. ZIRD v 25. členu sicer določa, da je dolžnost rejnika preskrbeti ustrezno zdravstveno oskrbo prek izbranega osebnega zdravnika in poskrbeti za vključitev rejenca v poklicno usposabljanje ali ustrezno zaposlitev. V 27. členu ZIRD pa je določeno, da mora rejnik vsa pomembnejša vprašanja glede rejenčeve oskrbe in vzgoje urejati z rejenčevimi starši sporazumno oziroma s skrbnikom in CSD. V praksi prihaja do konfliktov med starši in rejniki in po Zupančičevem mnenju je za odločanje v sporih o izvrševanju dolžnosti glede vzgoje in varstva otroka med rejnikom in starši treba po analogiji uporabiti določbo 113. člena ZZZDR.¹³

Menim, da bi bilo treba v primeru, ko iz okoliščin primera izhaja, da starši niso sposobni tvornega sodelovanja pri sprejemanju odločitev, povezanih z neposredno skrbjo za otroka, staršem omejiti pravico do zastopanja otroka, nato pa postaviti skrbnika, ki bo otroka zastopal v zadevah, v katerih bi imeli starši pravico zastopanja omejeno (201. člen ZZZDR).

Menim, da sodišče glede na vsebino tretjega odstavka 105. člena ZZZDR lahko otroka le zaupa drugi osebi, ne more pa na podlagi te določbe omejiti posameznih pravic staršev, ki izvirajo iz roditeljske pravice. Ker pravica do stikov ne izvira iz roditeljske pravice, bomo o njej posebej govorili v nadaljevanju. Sodišče dejansko lahko staršem na podlagi tretjega odstavka 105. člena ZZZDR staršem omeji le neposredno skrb za osebo otroka, s tem ko otroka zaupa drugi osebi. Sodišče tudi ne more otroka obenem postaviti pod skrbništvo – s čimer bi omejilo pravico staršev do zastopanja otroka. Po sedanji pravni ureditvi je postavitvev pod skrbništvo v izključni pristojnosti CSD (201. člen ZZZDR). Sodišče lahko po 212. členu ZZZDR postavlja le skrbnika za poseben primer.

ZZZDR v 119. členu daje CSD splošno pooblastilo za izvajanje ukrepov za varstvo otrokovih koristi. CSD bi zato lahko na podlagi 119. člena ZZZDR ob odvzemu otroka staršem tudi omejil posamezne pravice in to navedel v izreku odločbe. S tem bi se lahko izognil morebit-

¹³ Glej K. Zupančič, 1977, str. 168, in K. Zupančič, 1973, str. 177.

nim nerešljivim konfliktom med starši in rejniki glede vprašanj vsakodnevne skrbi za otroka. Res pa je, da je Ustavno sodišče Republike Slovenije v zadevi št. U-I-312/00 opozorilo, da pomembne določbe Zakona o ratifikaciji Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (MEKOU), ki zagotavljajo posebne pravice otroka, niso neposredno uporabljive in da zato upravni postopek udeležencem, zlasti otroku, nudi manj procesnih jamstev. Odločitev Ustavnega sodišča govori za sklep, da CSD vendarle ne more na podlagi splošnega pooblastila 119. člena bistveno omejevati pravic staršev, predvsem zato, ker v upravnem postopku ne more strankam v postopku – zlasti otroku – zagotoviti zadostnih postopkovnih jamstev. Nobenega dvoma pa ni, da lahko CSD na podlagi 201. člena ZZZDR ob odvzemu otroka staršem tudi postavi otroka pod skrbništvo in odloči tudi, v kakšnem obsegu skrbnik zastopa otroka.¹⁴

3.2. Omejitev pravice do stikov z otrokom ob odvzemu otroka

Ali lahko sodišče ob tem, ko varstvo in vzgojo otroka po tretjem odstavku 105. člena ZZZDR zaupa drugi osebi, staršem tudi omeji ali odvzame pravico do stikov z otrokom? Ali lahko CSD ob odvzemu otroka po 120. členu ZZZDR na podlagi 119. člena ZZZDR tudi omeji pravico do stikov z otrokom ali te pristojnosti nima?

Po drugem odstavku 408. člena Zakona o pravnem postopku (ZPP)¹⁵ sodišče lahko odloči brez postavljenega zahtevka, kadar tako določa zakon. ZPP v drugem odstavku 421. člena le za primer, ko sodišče odloča o razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze, določa, da sodišče odloči o otrokovih stikih tudi, če zahtevk ni bil postavljen. Tega pa ne določa za druge primere, ko sodišče odloča o varstvu in vzgoji otroka.¹⁶ Res je sicer, da se praviloma o otrokovih stikih odloča v nepravdnem postopku in se o otrokovih stikih v pravnem postopku odloča le, kadar se obenem odloča tudi o varstvu in vzgoji otroka. V nepravdnem postopku o vezanosti na postavljen zahtevk ni mogoče govoriti, saj mora predlog vsebovati le opis razmerja oziroma stanje, o katerem naj sodišče odloči (21. člen Zakona o nepravdnem postopku – ZNP).¹⁷ Vendar pa tudi v nepravdnem postopku sodišče ne more urejati razmerij, če tega nihče ne zahteva, razen če ni izrecno določeno, da lahko sodišče postopek začne po uradni dolžnosti. Ob obstoječi pravni ureditvi zelo težko pridemo do sklepa, da lahko sodišče v vseh primerih, ko odloča o varstvu in vzgoji, po uradni dolžnosti odloči tudi o otrokovih stikih. Prav zato je v predlogu osnutka DZak to v tretjem odstavku 134. člena posebej določeno. To pa pomeni, da po sedanji pravni ureditvi lahko sodišče po uradni dolžnosti ob odvzemu otroka prepove ali omeji stike le v primerih, ko obenem odloča o razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze, v

¹⁴ Tako tudi K. Zupančič, 1999, str. 150.

¹⁵ Uradni list RS, št. 45/2008.

¹⁶ N. Betetto, 2005, str. 60.

¹⁷ Uradni list SRS, št. 30/86, do Uradni list RS, št. 87/2002.

vseh drugih primerih, ko odloča o varstvu in vzgoji otroka, pa ne. V vseh primerih, ko odloča o sporih iz razmerij med starši in otroki, pa lahko po uradni dolžnosti po 411. členu ZPP izda tudi začasno odredbo o odvzemu otroka ali omejitvi pravice do stikov. Seveda pa lahko v vseh primerih CSD v mnenju, ki ga mora podati na podlagi sedmega odstavka 105. člena ZZZDR, predlaga omejitev stikov. Res je, da v 106. členu ZZZDR ni določeno, kdo lahko sodišču predlaga odvzem oziroma omejitev stikov, in je le v 106.a členu ZZZDR, ko gre za otrokove stike z drugimi osebami, navedeno, da lahko ureditev stikov predlaga tudi CSD. Vendar je glede na pooblastila, ki jih ima CSD po Zakonu o socialnem varstvu (ZSV)¹⁸ in ZZZDR glede zaščite ogroženih otrok in glede na to, da se vsi nepravdni postopki za ureditev osebnih stanj in družinskih razmerij po ZNP lahko začnejo na predlog CSD, treba šteti, da je CSD lahko predlagatelj ukrepov za varstvo koristi otrok tudi v vseh drugih nepravdnih postopkih, ki tečejo zaradi ureditve vprašanj iz razmerij med starši in otroki.

Na podlagi splošnega pooblastila iz 119. člena ZZZDR lahko CSD izpelje katerikoli ukrep za varstvo otrokovih koristi, pod pogojem, da je ukrep potreben.¹⁹ Tako bi načeloma lahko CSD na podlagi 119. člena ZZZDR ob odvzemu otroka staršem tudi odločil o omejitvi stikov z otrokom. Kot pa je bilo že opozorjeno, upravni postopek udeležencem, zlasti otroku, nudi manj procesnih jamstev. Prav to govori za sklep, da CSD vendarle ne more na podlagi splošnega pooblastila 119. člena ZZZDR ob odvzemu otroka staršem ali oddaji otroka v zavod sam odločiti o omejitvi stikov, ampak mora za omejitev stikov začeti postopek pred sodiščem.

3.3. Dolžnost preživljanja otroka

Z odvzemu otroka in namestitvijo otroka k drugi osebi ne preneha dolžnost staršev preživljati otroka. Res pa je, da preživljanje otroka, kadar je zaupan v varstvo in vzgojo drugi osebi, v ZZZDR ni posebej urejeno in zato v praksi povzroča težave. Kadar o odvzemu otroka odloči CSD, po moji oceni (iz razlogov, ki so bili že navedeni) nima pristojnosti, da bi obenem na podlagi 119. člena ZZZDR odločil tudi o preživljanju otroka, saj je za to pristojno sodišče. Pravica do preživljanja je pravica otroka in otrok je aktivno legitimiran za uveljavljanje zahtevka zoper starše. V primeru, če ob odvzemu otroka staršema pravica zastopanja otroka ni odvzeta tako, da je otroku obenem postavljen skrbnik, mora CSD za vložitev preživninske tožbe zoper starše otroku postaviti kolizijskega skrbnika po 213. členu ZPP. Problem seveda je, da v primeru, če staršem ni omejena pravica razpolaganja z otrokovim premoženjem, lahko starši z denarjem na računu otroka razpolagajo. Zato bi moral CSD, če želi to preprečiti, ob odvzemu otroka staršem tudi odvzeti pravico zastopanja v zvezi z upravljanjem otrokovega

¹⁸ Uradni list RS, št. 3/2007.

¹⁹ K. Zupančič, 1999, str. 149.

denarja na računu. CSD bi moral otroku postaviti skrbnika, ki bi nato v imenu otroka s tožbo od sodišča zahteval, naj staršema naloži, da morata plačevati mesečno preživnino na račun, ki bi ga v ta namen odprl v imenu otroka.

ZZZDR in ZIRD ne vsebujeta določb o pravici države, da izplačane zneske oskrbnine v primeru rejništva ali namestitve v zavodu regresira iz tako prejete preživnine. Menim, da bi bilo ZIRD in Zakon o javnem jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije (ZJSRS)²⁰ treba dopolniti z določbo, da z izplačilom oskrbnine preidejo terjatve otroka proti preživninskemu zavezancu na Javni jamstveni in preživninski sklad RS (sklad) do višine izplačane oskrbnine. Sklad bi moral po zakonu tudi imeti pravico od otroka iz prejetih zneskov preživnine ali iz njegovega premoženja zahtevati povrnitev plačanih zneskov oskrbnine.²¹

Vprašanje je, ali lahko že po sedanjih pravni ureditvi država od staršev oziroma otroka regresira sredstva, ki jih plačuje za oskrbnino otroka v rejništvu (51. člen ZIRD) ali v zavodu. ZZZDR v 133. členu določa, da kdor je imel izdatke zaradi preživljanja kake osebe, sme s tožbo zahtevati povračilo izdatkov od tistega, ki jo je dolžan preživljati, kolikor so bili ti izdatki potrebni. Na podlagi te določbe država, ki plačuje oskrbnino za otroka v rejništvu ali v zavodu, lahko zahteva povrnitev izdatkov od staršev za obdobje, ko o preživninskem zahtevku otroka še ni bilo odločeno s sodbo. Gre za verzijski zahtevak, ki zastara v splošnem petletnem zastaralnem roku (346. člen Obligacijskega zakonika – OZ).²²

Ali lahko sodišče po veljavni pravni ureditvi ob odvzemu otroka po uradni dolžnosti odloči tudi o preživljanju otroka? Tudi za odločanje o preživljanju otroka velja enako kot pri odločanju o otrokovih stikih. Po sedanjih pravni ureditvi lahko sodišče po uradni dolžnosti ob odvzemu otroka odloči o preživljanju otroka le, če obenem odloča o razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze, v vseh drugih primerih, ko odloča o varstvu in vzgoji otroka, po obstoječi pravni ureditvi ni podlage za odločanje po uradni dolžnosti. V vseh primerih, ko odloča o sporih iz razmerij med starši in otroki, pa lahko po uradni dolžnosti po 411. členu ZPP izda začasno odredbo o preživljanju otroka.

Kadar sodišče ob odločanju o varstvu in vzgoji otroka ugotovi, da nobeden od staršev ni primeren za varstvo in vzgojo in bi bilo treba otroka zaupati drugi osebi, lahko po četrtem odstavku 409. člena ZPP otroku postavi posebnega zastopnika. Menim, da bi lahko ob predhodnem dogovoru s CSD sodišče v zadevah, ko v zakonu nima podlage, da bi o preživljanju

²⁰ Uradni list RS, št. 25/1997 do 31/2008.

²¹ V 28. členu ZJSRS je določeno: Terjatve upravičenca proti delodajalcu oziroma stečajnemu dolžniku in terjatve otroka proti preživninskemu zavezancu preidejo do višine pravic zagotovljenih po tem zakonu na sklad z dnem izvršitve odločbe o priznanju pravic po tem zakonu (subrogacija). S prehodom terjatve na sklad vstopi sklad v razmerju do preživninskega zavezanca v položaj otroka kot upnika do višine sredstev izplačanih na podlagi odločbe o nadomestilu preživnine, povečanih za pripadajoče obresti in stroške postopkov.

²² Uradni list RS, št. 83/2001 do 40/2007.

in otrokovih stikih odločalo po uradni dolžnosti, postavilo za posebnega zastopnika delavca CSD, ki bi nato v tem postopku v imenu otroka tudi postavil zahtevek za preživljanje zoper starše in zahtevek za omejitev ali prepoved stikov, če bi bilo to potrebno za zavarovanje otrokovih koristi.

Po uveljavljeni sodni praksi sodišče preživnino določi tako, da najprej oceni potrebe otroka, nato pa od ocenjenih mesečnih potreb otroka odšteje lastne prihodke otroka in otroški dodatek. Menim, da je utemeljen očitek, da sodišče pri določitvi preživnine ne bi smelo upoštevati otroškega dodatka. Z otroškim dodatkom se staršem oziroma otroku zagotovi dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje, kadar dohodek na družinskega člana ne presega gornje meje dohodkovnega razreda po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih²³ (65. člen). Zato bi bilo pravilneje, da bi preživninskemu zavezanecu najprej določili njegovo preživninsko obveznost brez upoštevanja otroškega dodatka, upoštevajoč potrebe otroka in njegove zmožnosti, nato pa bi pristojni organ na podlagi na novo določene preživnine upoštevajoč dohodek na družinskega člana nato na novo določil višino otroškega dodatka, ki bo imel v tem primeru res – kot določa zakon – naravno dopolnilnega prejemka za preživljanje.

Da je takšen način določanja preživninske obveznosti nepravilen, se je pokazalo tudi v zadevi IV Cp 4069/2005, v kateri je oče zahteval znižanje preživninske obveznosti zaradi spremenjenih okoliščin, (med drugim tudi zato) ker je bil potem, ko je bila z razvezno sodbo pravnomočno določena njegova preživninska obveznost, otrok oddan v rejništvo. Oče je trdil, da so z oskrbnino, ki jo rejniku plačuje država, pokrite že vse potrebe otroka in da zato nepokritih potreb, ki bi jih bil dolžan kriti s preživnino, ni več. Višje sodišče je odločilo, da je s plačilom oskrbnine poravnana terjatev rejnika do države, da pa preživninska obveznost staršev zaradi nastopa rejništva ne preneha. Po prvi odločbi je bil oče dolžan preživnino plačevati materi. Prav zato, ker v zakonu ni posebej urejen način plačevanja preživnine v primeru, ko je otrok zaupan drugi osebi, sodišče ni imelo pravne podlage, da ob zahtevku očeta za znižanje preživnine po uradni dolžnosti spremeni tudi odločitev o tem, komu mora oče po oddaji v rejništvo plačevati preživnino. Zapisalo je, da bo tožnik prost s plačilom preživnine otrokovi materi, ki je še vedno otrokova skrbnica in je zato dolžna ravnati v vseh pogledih v njegovo korist, torej tudi poskrbeti za izročitev od očeta izterjane preživnine (in svojega prispevka) organu, ki krije stroške rejništva. Vsekakor bi bilo treba pri ukrepu odvzema otroka staršem določiti, da sodišče obenem po uradni dolžnosti odloči o preživljanju otroka in staršem naloži plačevanje na račun otroka, ki ga v ta namen v imenu otroka odpre CSD po določbah o skrbništvu.

²³ Uradni list RS, št. 3/2004.

4. Komu lahko CSD in sodišče zaupata otroka

Kadar sodišče in CSD otroka zaupata drugi fizični ali pravni osebi, morata v odločbi navesti ime in priimek fizične osebe oziroma ime zavoda, v katerega otroka namestita, razen v primeru, ko je otrok s strani staršev tako ogrožen, da so staršem prepovedani stiki in ime osebe, kateri je otrok zaupan, v odločbi zato ne sme biti navedeno.²⁴ V tem primeru bi se morala staršem vročiti le odločba z navedbo, da se otroka zaupa v varstvo in vzgojo drugi osebi, odločbo z navedbo imena osebe pa bi bilo treba zapečatiti in staršem ne dovoliti vpogleda vanjo. V ZPP za takšno odločitev ni pravne podlage, zato bi bilo nujno treba to vprašanje dodatno urediti v osnutku DZak. CSD ima podlago za takšno odločitev v 119. členu ZZZDR.²⁵

V prvi vrsti lahko CSD in sodišče otroka zaupata sorodniku, CSD pa nato v skladu z (v prvem poglavju) navedenimi določbami ZIRD začne postopek izdaje dovoljenja za opravljanje rejniške dejavnosti (14. člen ZIRD).

CSD lahko ob odvzemu otroka odda v rejništvo. Sestavina odločbe mora vsebovati izrek o oddaji otroka v rejništvo in določitev rejnika. Vprašanje je, ali lahko ob obstoječi pravni ureditvi sodišče, ko na podlagi tretjega odstavka 105. člena ZZZDR otroka odvzame staršem, odloči tudi, da se otroka odda v rejništvo. Menim, da ne, glede na to, da je po 157. členu ZZZDR za oddajo v rejništvo pristojen le CSD. Po določbi tretjega odstavka 105. člena ZZZDR mora sodišče, preden odloči o varstvu in vzgoji otroka, pridobiti mnenje CSD. Sodišče bo moralo v primeru, ko ne bo sorodnikov, ki bi jim zaupalo otroka, s pomočjo pristojnega CSD otroku najti rejnika. CSD bo moral sodišču sporočiti ime rejnika, sodišče pa bo v odločbi navedlo le ime in priimek rejnika, brez odločitve, da se otroka odda v rejništvo.²⁶ S tem je odločba izvršljiva, obenem pa sodišče ne bo poseglo v pristojnost CSD. CSD pa bo nato v skladu s 157. členom ZZZDR naknadno izdal odločbo o rejništvu. Zato, da ne pride do zapletov, ki bi bili v škodo otroku, je nujno, da sodišče tesno sodeluje s CSD in upošteva mnenje CSD.

V osnutku predloga DZak je določeno, da tudi sodišče lahko otroka odda v rejništvo ob izreku ukrepov za varstvo koristi otrok. Osutek DZak je bil dopolnjen tako, da omogoča sodišču, da ob izreku ukrepov za varstvo koristi otroka – na primer ob omejitvi pravic staršev – otroku tudi postavi skrbnika oziroma da ob odvzemu roditeljske pravice odloči tudi o posvojitvi.

²⁴ K. Zupančič, 1999, str. 169.

²⁵ Prav tam.

²⁶ V članku Nekatera vprašanja v zvezi z družinskopravnimi spori iz leta 2005 sem navedla, naj sodišče v izreku odločbe navede le, da se otroka namesti v rejniško družino, na podlagi odločbe sodišča pa bo nato CSD po 160. členu ZZZDR izdal odločbo, s katero bo otroka oddal v konkretno rejniško družino. Menim, da je bilo to stališče napačno prav iz navedenih razlogov.

CSD in sodišče lahko otroka zaupata v varstvo in vzgojo tudi pravnim osebam. Po ZSV so to predvsem javni socialno varstveni zavodi, ki so po 4. členu Zakona o zavodih (ZZ)²⁷ pravne osebe. Po ZSV so javni varstveni zavodi, v katere je mogoče nameščati otroke, CSD, v okviru katerih delujejo krizni centri za mlade in otroke, ki sprejemajo otroke za največ tri tedne in delujejo 24 ur na dan (49. člen ZSV), domovi za starejše, ki lahko opravljajo tudi institucionalno varstvo za mlajše invalidne osebe po 16. členu ZSV (50. člen ZSV), domovi za otroke, ki opravljajo naloge institucionalnega varstva otrok in mladoletnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje po drugem odstavku 16. člena ZSV (53. člen ZSV), in socialno varstveni zavodi za usposabljanje, ki opravljajo institucionalno varstvo otrok in mladoletnikov z zmerno, težjo ali težko motnjo v duševnem razvoju po tretjem odstavku 16. člena ZSV (54. člen ZSV).²⁸

Krizni center za mlade	Naslov	Telefon	E-pošta
CSD Celje	Ipavčeva 8, 3000 Celje	03 493 05 30 031 576 150	kcm.celje@siol.net
CSD Ljubljana Bežigrad	Ravbarjeva 11a, 1000 Ljubljana	236 12 22 236 12 23 041 419 121 041 419 122 041 424 281 faks: 01 436 92 47	kcm.lj@siol.net
CSD Maribor	Trubarjeva 27, 2000 Maribor	051 324 211	kcm-mb@gov.si
CSD Murska Sobota	Lendavska ulica 15a, 9000 Murska Sobota	031 304 601 02 534 85 82	kcm.ms@siol.net
CSD Slovenj Gradec	Ozka ulica 1, 2380 Slovenj Gradec	041 301 050 041 962 029 02 885 01 11	csd.krizni.center@ gov.si

²⁷ Uradni list RS, št. 54/1992 do 8/2009.

²⁸ Člen 16 ZSV: Institucionalno varstvo po tem zakonu obsega vse oblike pomoči v zavodu, v drugi družini ali drugi organizirani obliki, s katerimi se upravičencem nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma in lastne družine, zlasti pa bivanje, organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo. Institucionalno varstvo otrok in mladoletnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje po tem zakonu obsega poleg storitev iz prejšnjega odstavka že vzgojo in pripravo za življenje. Institucionalno varstvo otrok in mladoletnikov z zmerno, težjo ali težko motnjo v duševnem razvoju obsega poleg storitev iz prvega odstavka tega člena še usposabljanje po posebnem zakonu, oskrbo in vodenje.

CSD Radovljica	Alpska cesta 15, 4248 Lesce	040 436 530 040 436 531 04 531 69 30	krizni.center@ telemach.net
CSD Krško	Cesta krških žrtev 11, 8270 Krško	041 795 885 07 490 51 77	kcmkrsko@sint.net
Krizni center za otroke – Hiša zavetja Palčica CSD Grosuplje*	Taborska 13, 1290 Grosuplje	059 922 866 040 194 192 040 194 193	hisa.palcica@gmail.com

Sledijo centri za usposabljanje:

Center za usposabljanje	Naslov	E-pošta
Center za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem	Center 144, 2393 Črna na Koroškem	group7.sgcudv@guest.arnes.si
Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič	Draga 1, 1292 Ig	center.draga.ig@center-db.si
Center za usposabljanje, delo in varstvo Dobrna	Lokovina 10, 3204 Dobrna	uprava-zuvd@siol.net
Center za usposabljanje, delo in varstvo Matevža Langusa Radovljica	Cesta na jezerca 17, 4240 Radovljica	zvonka.stefancic@dom-ml.si
Zavod za usposabljanje, delo in varstvo dr. Marijana Borštnarja Dornava	Dornava 128, 2252 Dornava	info@zavod-dornava.si

*Navedena seznama, kakor tudi seznam domov za starejše, v katerem pa ni posebej navedeno, kateri od domov imajo oddelke za institucionalno varstvo mlajših invalidnih oseb, najdete na internetnem naslovu: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podroczju_socialnega_varstva/

Domovi za otroke so v pristojnosti Ministrstva za šolstvo in šport. V 15. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP)²⁹ je določeno, da se otroci s posebnimi potrebami, ki jim ni mogoče zagotoviti vzgoje in izobraževanja v kraju njihovega prebivališča in jim zaradi oddaljenosti prebivališča od kraja vzgoje in izobraževanja ni mogoče zagotoviti prevoza, lahko vključijo v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami ali se oddajo v rejništvo. Po 3. členu Pravilnika o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev,

²⁹ Uradni list RS, št. 54/2000 do 118/2006.

ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (pravilnik)³⁰ so otroci, mladoletniki in mlajše polnoletne osebe (v nadaljevanju: otroci) s posebnimi potrebami po ZUOPP otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Po 15. členu pravilnika se otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v skladu z ZUOPP usmerjajo v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Strokovna pomoč se jim nudi tudi v obliki vzgojnih, socialnointegrativnih, preventivnih, kompenzacijskih in korekcijskih programov, ki so sestavni del vzgojnega programa. Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, pri katerih je zaradi motenj ogrožen njihov zdrav razvoj oziroma ogrožajo okolico v taki meri, da potrebujejo vzgojo v zavodu, se oddajo v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. V 15. členu pravilnika je navedeno, da o oddaji otroka v zavod odloči in spremlja izvajanje ukrepa pristojni CSD v skladu z zakonom, ki ureja področje zakonske zveze in družinskih razmerij. Navedeno je, da CSD izda odločbo v soglasju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo (v nadaljnjem besedilu: zavod). Glede na osnutek predloga DZak, po katerem bo pristojnost v celoti prenesena na sodišča, bo zagotovo treba prilagoditi tudi določbe pravilnika. Zlasti pri nujnih namestitvah otroka v zavod ne sme biti pogoj za namestitev soglasje zavoda, saj to zelo podaljša postopek.

Zavodi za izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami

Naziv	Naslov	Tel. št., URL naslov	Poštna številka	Pošta
Center za korekcijo sluha in govora Portorož	Sončna pot 14A		6320	Portorož - Portorose
Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Janka Premrla-Vojka Vipava	Vojkova ulica 33		5271	Vipava
Mladinski dom Maribor (ima 5 stanovanjskih skupin)	Ulica Saše Deva 21	tel. 02/614-44-04, http://www.mladinski-dom-mb.si	2000	Maribor
Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana	Vojkova cesta 74		1000	Ljubljana

³⁰ Uradni list RS, št. 54/2003 do 8/2008.

Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora	Cesta Dolenjskega odreda 19	01/788-78-27 http://www2.arnes.si/~vizvgora/	1294	Višnja Gora
Stanovanjska skupina Brod (dekleta)	Na Rojah 4	01/500-15-30	1210	Lj.-Šentvid
Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej	Ulica bratstva in enotnosti 5	02/587-16-54 http://zavod.viz-verzej.si	9241	Veržej
Zavod za vzgojo in izobraževanje Logatec	Tržaška cesta 63	01/754-12-40 http://www.z-vzl.lj.edus.si	1370	Logatec
Stanovanjska skupina Rdeča kljuka (srednješolci)	Mašera Spasića 15	01/534-78-01		
Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana	Langusova ulica 8		1000	Ljubljana
Mladinski dom Jarše Ljubljana (ima 4 stanovanjske skupne): Kokos Zeleni tir Hiša Črnuška gmajna (srednješolci)	Jarška cesta 44 Vide Pregarčeve 34 Vide Pregarčeve 34 Jarška 44 Suhadolčanova 57	http://www2.arnes.si/~osljpm2s/ 01/54-25-500 01/54-25-501 01/541-43-23 059/057-630	1000	Ljubljana
Vzgojni zavod Kranj (ima 5 stanovanjskih skupin)	Šempeterska ulica 4	04/231-50-40 http://www.vz-kranj.si	4000	Kranj
Vzgojni zavod Planina	Planina 211	05/703-12-15 http://www.z-planina.po.edus.si/	6232	Planina
Stanovanjska skupina Postojna	Cesta Dolomitskega odreda 25	05/72-62-450	6230	Postojna

Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega, Smlednik Stanovanjska skupina Ježek	Valburga 5 Cesta v Dvor 18	01/362-51-30 http://www2.arnes.si/~ssljfm1s/ 01/500-95-40	1216 1210	Smlednik Lj.-Šentvid
Splošna bolnišnica dr. Franca Derganca, Odd. za invalid. mlad. Stara gora	Ulica padlih borcev 13A		5290	Šempeter pri Gorici
Center za sluh in govor Maribor	Vinarska ulica 6		2000	Maribor
Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru	Polanska cesta 6	02/60-40-291 http://www.vzgojni-zavod-slivnica.si	2312	Orehova vas
Stanovanjska skupina	Efenkova cesta 61	03/89-86-280	3220	Velenje
Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik	Novi trg 43A		1241	Kamnik
Mladinski dom Malči Beličeve, Ljubljana	Mencingerjeva ulica 65	01/283-31-96 http://www2.arnes.si/~mdljmb1s/	1000	Ljubljana

5. Odvzem otroka kot nujni ukrep

Za učinkovito zaščito ogroženega otroka mora pravna ureditev pristojnim organom omogočati takojšnjo izločitev otroka iz družine ob zagotavljanju procesnih jamstev staršem in otroku.³¹ Po 411. členu ZPP lahko sodišče med postopkom o zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki izda tudi po uradni dolžnosti začasne odredbe o varstvu in preživetju skupnih otrok in tudi začasne odredbe o odvzemu ali omejitvi pravice do stikov oziroma o načinu izvrševanja stikov. To pomeni, da lahko na podlagi te določbe sodišče tudi z začasno odredbo otroka odvzame staršem in zaupa drugi osebi.

³¹ Recommendation No. R (91) 9.

Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP)³² pa začasnih odredb ne ureja, zato so CSD odločbo o nujnem odvzemu otroka običajno izdali na podlagi 4. točke prvega odstavka 144. člena ZUP, po katerem lahko organ po skrajšanem postopku takoj odloči o stvari, če gre za nujne ukrepe v javnem interesu, ki jih ni mogoče odlagati, pa so dejstva, na katera se mora opirati odločba, ugotovljena ali vsaj verjetno izkazana. Nujni ukrepi so podani, če obstaja nevarnost za življenje in zdravje ljudi, za javni red in mir, za javno varnost ali za premoženje večje vrednosti. ZUP v 211. členu določa, da kadar gre za nujne ukrepe v javnem interesu po 4. točki prvega odstavka 144. člena ZUP, lahko pristojni organ odloči tudi ustno. Organ, ki ustno odloči, lahko odredi, da se odločba takoj izvrši. Organ, ki je ustno odločil, mora stranki izdati pisno odločbo v osmih dneh od ustne odločitve. V 221. členu pa ZUP določa, da če je glede na okoliščine primera neizogibno potrebno, da se pred koncem postopka izda odločba, s katero se začasno uredijo posamezna vprašanja ali razmerja, se izda taka odločba na podlagi podatkov, ki obstajajo takrat, ko se izda. CSD so tako o nujnem odvzemu otroka najprej odločili ustno, nato pa so izdali še pisnečasne odločbe na podlagi 221. člena ZUP, v povezavi s 4. točko prvega odstavka 144. člena in tretjim odstavkom 211. člena ZUP. Vrhovno sodišče Republike Slovenije pa je v zadevi I Up 523/2003 odločilo, da ZZZDR in ZSV nimata takšnih materialnih določb, ki bi lahko bile podlaga za odločanje o odvzemu otroka po 4. točki prvega odstavka 144. člena ZUP.³³ Opozorilo je, da je v 88. členu ZSV izrecno določeno, da je treba, (tudi) kadar gre za odločanje po 120. členu ZZZDR (torej ko gre za ukrepe pristojnega CSD), pridobiti mnenje strokovne komisije in razpisati ustno obravnavo. To pa pomeni, da uporaba določbe 4. točke prvega odstavka 144. člena ZUP pri odvzemu otroka ne more biti pravna podlaga za odločanje in da glede na določbe 88. člena ZSV ni možen odzem otroka po skrajšanem postopku. Navedlo je, da je sicer res, da so po določbah ZZZDR ter v skladu s Konvencijo o otrokovih pravicah vselej glavno vodilo koristi mladoletnih otrok, toda zgolj sklicevanje na koristi otrok še ne more biti podlaga za takšno odločanje upravnih organov, ki ne bi imelo podlage v postopkovnih določbah.³⁴

Iz odločitve Vrhovnega sodišča RS izhaja, da CSD ob sedanji pravni ureditvi nimajo podlage za izvajanje nujnih ukrepov za zaščito otrok. Osnutek predloga DZak zato uvaja nujni ukrep odzem otroka, pri čemer pa bi bilo treba glede na stališče Vrhovnega sodišča RS nujno urediti tudi postopek za odločanje o tem ukrepu bodisi v DZak bodisi v poglavju ZSV, ki ureja postopek. V praksi se je postavilo tudi vprašanje, ali bi bilo treba v novem DZak CSD zago-

³² Uradni list RS, št. 80/1999 do 65/2008.

³³ B. Novak, 2008, str. 150.

³⁴ Sama sem zavzela drugačno stališče, da za začasno odločbo zadošča, da so dejstva verjetno izkazana, in zato ni treba izpeljati ustne obravnave in pridobiti mnenja strokovne komisije. Za izdajo končne odločbe o ukrepu pa mora biti strokovni delavec prepričan o obstoju dejstev, to pomeni, da mora najprej dejstva ugotoviti z dokazovanjem in v skladu z 88. členom ZSV izpeljati ustno obravnavo ter pridobiti mnenje strokovne komisije. Glej M. Končina Peternel, 1997, str. 13.

tovatno pravno podlago za vstop v stanovanje brez soglasja staršev. Nedotakljivost stanovanja je tako pomemben vidik človekove pravice do zasebnosti, da bi kazalo ohraniti pravno ureditev, po kateri lahko CSD vstopi v stanovanje proti volji staršev ob sodelovanju policije.³⁵ V določbi o nujnem ukrepu odvzema otroka staršem pa bi kazalo posebej navesti, da je pri vstopu v stanovanje policija dolžna CSD zagotoviti pomoč pod pogoji, določenimi v 218. členu Zakona o kazenskem postopku (ZKP).³⁶

6. Sklep

Zakonodajalec je po odločbah Ustavnega sodišča RS št. U-I-273/98 in U-I-312/00 delno spremenil pravno ureditev ukrepov za varstvo otrokovih koristi. Posledica delnega urejanja je neusklajena pravna ureditev, ki žal ne sodišču ne CSD ne daje podlage za učinkovito in celovito zaščito otroka. Če želimo doseči kvalitetno varstvo otrokovih koristi, bo treba v novem DZak pristojnost za odločanje o vseh ukrepih za varstvo koristi otroka prenesti na sodišča (razen nujnega odvzema otroka) in enotno urediti tudi, ali bo poleg odločitve o ukrepih za varstvo otrokovih koristi (odvzem otroka, omejitve pravic staršev) v pristojnosti sodišč tudi odločitev o vrsti nadomestnega varstva in vzgoje (rejništvo, namestitve v zavod, skrbništvo). Ukrepe po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ukrepe, ki jih lahko policija in sodišče izrečeta v predkazenskih in kazenskih postopkih, in ukrepe po ZZZDR bo treba povezati v celoto.³⁷ Zaradi delnega in neusklajenega spreminjanja ZZZDR in ZPP so postopkovna vprašanja delno urejena v ZZZDR, delno v ZPP, pravna ureditev v obeh pa marsikdaj tudi ni usklajena. O vrsti zadev po zadnji noveli ZZZDR sodišča odločajo v nepravdnem postopku (otrokovi stiki, spor glede izvrševanja roditeljske pravice), ZNP pa ni bil noveliran,

³⁵ URS v 36. členu varuje nedotakljivost stanovanja, ko določa, da nihče ne sme brez odločbe sodišča proti volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v druge tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati. Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali njegov zastopnik. Preiskava se sme opraviti v navzočnosti dveh prič. Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in izjemoma brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neizogibno potrebno, da lahko neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali da se zavarujejo ljudje in premoženje.

³⁶ Uradni list RS, št. 63/1994 do 118/2008. Po 218. členu ZKP smejo pooblaščenice uradne osebe organa za notranje zadeve brez odredbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje in druge prostore in po potrebi opraviti preiskavo, če imetnik stanovanja to želi, če kdo kliče na pomoč, če je treba, da se prime storilca kaznivega dejanja, ki je bil zasačen pri samem dejanju, ali če je to potrebno za varnost ljudi in premoženja, če je v stanovanju ali kakšnem drugem prostoru kdo, ki ga je treba po odredbi pristojnega državnega organa pripreti ali prisilno privedi ali se je zaradi pregona tja zatekel. V tem primeru se ne napravi zapisnik, temveč se imetniku stanovanja takoj izda potrdilo, v katerem se navede vzrok vstopa v stanovanje oziroma v druge prostore. Če je bila v tujih prostorih opravljena tudi preiskava, se je treba ravnati po 216. členu ZKP, ki ureja hišno preiskavo. Preiskava se sme opraviti tudi brez navzočnosti prič, če ni mogoče takoj zagotoviti njihove navzočnosti, nevarno pa bi bilo odlašati. Razlogi za preiskavo brez navzočnosti prič morajo biti navedeni v zapisniku.

³⁷ Uradni list RS, št. 16/2008.

tako da nekatera postopkovna vprašanja sploh niso urejena. Prav zato bi morali ob sprejemu novega DZak tudi na novo urediti postopke za odločanje o družinskopravnih zadevah in določiti tudi, v katerem postopku se odloča o ukrepih po ZPND.

Literatura

- Betto Nina, Analiza novele Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih – postopkovni problemi, *Pravosodni bilten*, št. 1/2005.
- Končina Peternel Mateja, Pomoč otrokom, ko starši odpovedo, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1998.
- Končina Peternel Mateja, Nekatera vprašanja v zvezi z družinskopravnimi spori, *Pravosodni bilten*, št. 1/2005.
- Končina Peternel Mateja, Pristojnosti centrov za socialno delo – odvzem ogroženega otroka, *Pravna praksa*, št. 382/1997, str. 13–14.
- Recommendation No. R (91) 9 of the Committee of Ministers to Member States of the Council of Europe on Emergency Measures in Family Matters (Adopted by the Committee of Ministers on 9 September 1991 at the 461 st meeting of the ministers' Deputies).
- Zupančič Karel, Pravni položaj rejnika po slovenski družinski zakonodaji, *Pravnik*, 32, št. 4–6/1977, str. 162–172.
- Zupančič Karel, Pravni aspekti rejništva, doktorska disertacija, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1973.
- Zupančič Karel, Posegi družbene skupnosti v izvrševanje roditeljske pravice, *ZZR Pravne fakultete v Ljubljani*, XLV (1986), str. 181–194.
- Zupančič Karel, Nekateri problemi izvrševanja osebnih stikov med otrokom in starši, *Pravna praksa*, št. 14/1995, str. 2–4.
- Zupančič Karel, Družinsko pravo, *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana 1999.
- Zupančič Karel in drugi, Reforma družinskega prava. Predlog predpisov s komentarjem, *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana 2005.
- Zupančič Karel, Barbara Novak, Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih s pojasnili, *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana 2008.